

УДК 330.341.1

Т. В. Гринько

Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті на підставі визначення потенційних можливостей до інноваційних проектів на рівні вітчизняних промислових підприємств розглянуто причини, що ускладнюють інноваційний розвиток.

Ключові слова: інноваційний розвиток, потенціал, промисловість.

В статье на основании определения потенциальных возможностей реализации инновационных проектов на уровне отечественных промышленных предприятий рассмотрены причины, затрудняющие инновационное развитие.

Ключевые слова: инновационное развитие, потенциал, промышленность.

In the article on the basis of determining the potential of innovative projects at the level of domestic industrial enterprises considered the causes that impede innovation development.

Keywords: innovation development, capacity industry.

Інноваційний розвиток проявляється в появі нових продуктів і розповсюдженні нових технологій, де первинними в ієрархії виникнення та розвитку є технології. Це твердження базується не тільки на очевидному причинно-наслідковому зв'язку, але й на тому, що технологія є ширшим поняттям і включає і продукт, як прямий результат, що приймає властивості, визначені технологією. Саме технологічні зрушення спричиняють зникнення не тільки окремих видів продукції, але й цілих галузей, а темпи розвитку визначаються швидкістю і масштабами впровадження нових технологій.

Крім того, інноваційний розвиток стримується відсутністю розробленої методології, методичних підходів до оцінки інноваційного потенціалу, невирішеною проблемою залучення інтелектуальної власності у виробничий процес. На практиці це приводить до того, що підприємства не виділяють відповідні ресурси для досягнення інноваційних цілей, формування стратегії інноваційного розвитку і розробки її організаційного механізму. Залишається невирішеною проблема моніторингу інноваційного розвитку.

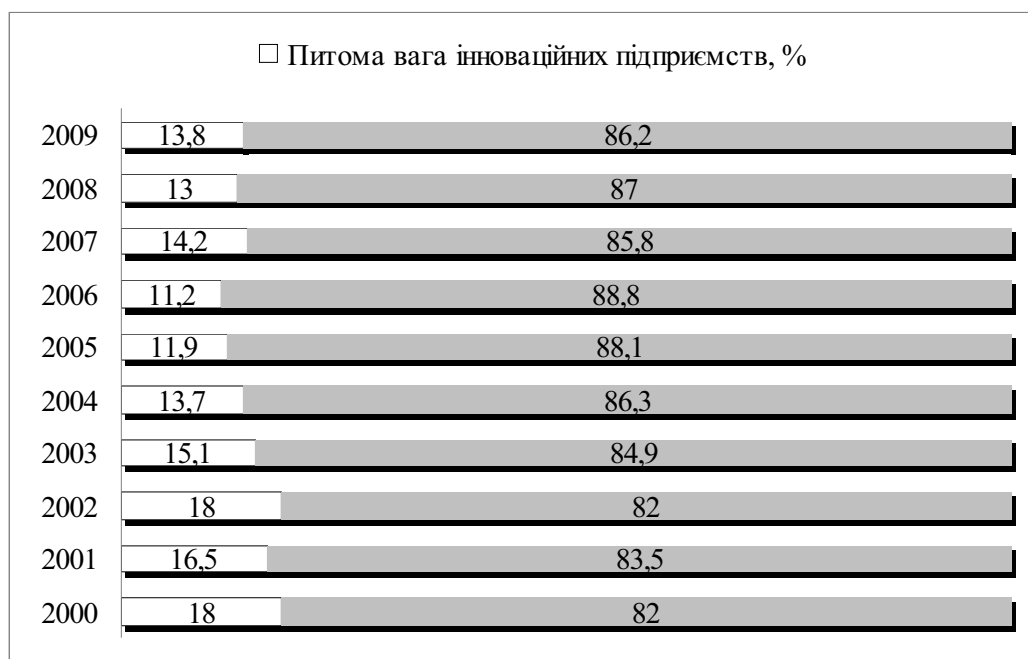
Вітчизняні і зарубіжні вчені приділяють значну увагу проблемам впливу інноваційних структур на розвиток економіки [1–6] і інноваційній політиці регіонів, активізації інноваційної діяльності в окремих галузях і підприємствах, а також у розробці наукових основ аналізу інноваційної діяльності [7; 8] й оцінки її ефективності. У деяких наукових роботах вивчаються різні підходи до управління інноваційним розвитком суб'єктів господарської діяльності [9]. Економісти пропонують різні моделі, що характеризують поведінку підприємств, які реалізують інноваційну діяльність на різних ринках в Україні.

Метою дослідження є визначення потенційних можливостей до масштабних інноваційних проектів на рівні вітчизняних промислових підприємств.

Дослідження щодо інноваційної діяльності вітчизняними підприємствами, аналіз робіт вітчизняних економістів, наукової літератури та статистичних даних дозволили зробити висновок про невисоку ефективність інноваційного розвитку у вітчизняній промисловості (рис. 1, 2).

Як видно з рис. 1, загальна інноваційна активність в абсолютному вираженні відносно кількості підприємств рік від року зменшується, але дані рис. 2 свідчать,

що у відносному розумінні за останні роки інноваційна активність тих вітчизняних промислових підприємств, що реалізують інноваційну діяльність, характеризувався збільшенням обсягів витрат на інноваційну діяльність – загальні витрати з 2000 року до 2008 року зросли в 6,8 раза, а з 2008 до 2009 року впали майже вдвічі, що, на жаль, не стало запорукою підвищення ефективності інновацій, а тим більш значно не вплинуло на розвиток економіки України та ще й за умови світової кризи. Цей факт дає підстави констатувати, говорити, що обсяги фінансування не є запорукою вирішення проблеми ефективності здійснюваних інноваційних процесів. З цього можна визначити, що в умовах економії інвестиційних ресурсів резервом підвищення ефективності інноваційної діяльності інноваційних промислових підприємств може виступати збалансування напрямків їх використання з одночасним узгодженням зі стратегічними цілями підприємства. Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, показані на рис. 3.

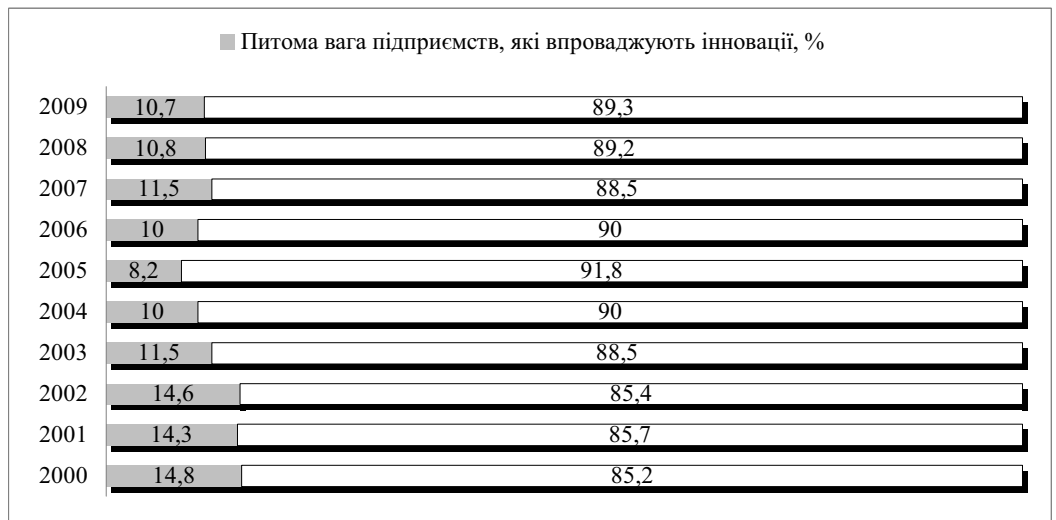
Рис. 1. Впровадження інвестицій на підприємствах України
(складено автором на підставі даних Держкомстату України:
http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html)

Серед основних причин неефективної інноваційної діяльності підприємств частіш за все називають проблему пошуку джерел фінансового забезпечення. Вирішення цього питання потребує дійових зрушень у банківській системі, інфраструктурному забезпеченні інноваційної діяльності, покращенні інвестиційного клімату країни. Таким чином, проблема фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств, зокрема формування оптимальної структури джерел фінансування, пов'язана з необхідністю здійснення кардинальних змін в інвестиційній, інноваційній та науково-технологічній політиці держави. Вирішення питання оптимізації структури джерел фінансування інноваційних процесів неможливе виключно в межах підприємства. До того ж, існуюча практика господарювання вітчизняних промислових підприємств свідчить, що власні кошти не тільки залишаються

основним джерелом фінансування інноваційних процесів, але й безперервно збільшують свою питому вагу в загальній структурі (рис. 4).

Рис. 2. Витрати промислових підприємств України на інноваційну діяльність
(складено автором на підставі даних Держкомстату України:
http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html)

Рис. 3. Впровадження інновацій підприємствами України
(складено автором на підставі даних Держкомстату України:
http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html)

Рис. 4. Джерела фінансування інноваційної діяльності у промисловості

(складено автором на підставі даних Держкомстату України:

http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html)

Як видно з рис. 4 основним джерелом фінансування інноваційної діяльності у промисловості є власні кошти. Тому на етапі складних політичних та соціально-економічних трансформацій однією з головних проблем у визначенні напрямків розвитку вітчизняної промисловості, зокрема машинобудуванні, є формування відповідної інноваційної стратегії, однією зі складових якої є ефективне використання коштів, що знаходяться у розпорядженні підприємства з метою підвищення інноваційного рівня продукції та, в кінцевому підсумку, забезпечення її високого конкурентного рівня на світовому ринку наукоємних товарів.

Серед проблем, що зумовлюють низьку ефективність інноваційних процесів у промисловості, необхідно зазначити питання вибору тематики прикладних досліджень. Досвід роботи вітчизняних підприємств за тривалий період часу показує, що більшість розгорнутих тематик НДДКР не були завершені, а їх результати не були впроваджені. Вочевидь, це є однією з причин, за якої керівництво підприємств у цей час не розглядає НДДКР як обов'язковий елемент повсякденної діяльності. До того ж, етап прикладних науково-дослідних робіт носить високий ступінь невизначеності, а значить і високий ризик неотримання доходів у майбутньому.

Без сумніву, розгортання масштабних інноваційних проектів для більшості вітчизняних промислових підприємств на сьогодні неможливе. Інновації та ідеї щодо їх використання зароджуються на етапі фундаментальних досліджень і розробок. Мета цього етапу – розкрити нові зв'язки між явищами, пізнати закономірності розвитку природи і суспільства стосовно їх конкретного використання. Фундаментальні дослідження мають пріоритетне значення в інноваційній діяльності, адже виступають як генератор ідей. Водночас із допомогою пошукових фундаментальних досліджень відкриваються нові принципи створення ідей і технологій, а в результаті теоретичних фундаментальних досліджень здійснюються наукові відкриття, створюються нові теорії.

Існуюча структура системи, що відправляється, повинна знайти віддзеркалення в структурі підсистеми, що управляє. Підкреслимо, що мова йде про віддзеркалення цієї структури в усій підсистемі, що управляє, складається (спрощено) з керівництва заводів (ділянок), дирекцій підприємств, генеральних дирекцій і міністерства. Ці елементи в комплексі представляють керуючу підсистему, що управляє, яка повинна враховувати існуючу структуру керованої системи.

В управлінській практиці нерідкі випадки механічного пристосування структури підсистеми, що управляє, до структури керованого об'єкта. Це виявляється в прагненні створити з кожної більш-менш великої виробничої одиниці відносно самостійну підсистему (в більшості випадків – окреме підприємство). Такий підхід, обумовлений у значній мірі місцевими інтересами, негативно позначається на функціонуванні підсистеми, що управляє, а отже, і на всій галузі промисловості.

Кількісний і якісний розподіл виробничих одиниць, їх структура визначаються:

– народногосподарськими планами, починаючи з планів індустріалізації і закінчуючи планами інтенсифікації, модернізації і реконструкції;

– раніше існуючою структурою, що склалася; традиціями, пов'язаними із структурою, що склалася. Комбінація цих чинників не завжди вела до оптимальної структури виробничих потужностей з погляду висунутих цілей і завдань відповідної галузі. Система цілей і завдань розвивається динамічно і конкретизується у виробничих програмах. Її динаміку визначають змінні потреби суспільства і його членів; зміни в міжнародному розподілі праці, кооперації і спеціалізації виробництва; зміни в розподілі праці, кооперації і спеціалізації виробництва всередині держави; динаміка взаємозв'язків між потребами і можливостями їх задоволення; розвиток зв'язків між фундаментальною наукою, прикладними дослідженнями, виробництвом і споживанням.

Оптимізація структури виробничих потужностей залежить від:

- 1) оптимізації розмірів щодо самостійних одиниць;
- 2) гнучкості зв'язків між споживачами і постачальниками в рамках підгалузі і між підгалуззями;
- 3) мінімізації транспортних витрат при виробництві і розподілі продукції і наданні послуг;
- 4) оптимізації розміщення виробничо-господарських одиниць з урахуванням соціально-економічних чинників розширеного відтворення, необхідної кількості і якості робочої сили;
- 5) зв'язків з оптимальною структурою і динамічним розвитком відповідних одиниць.

Фактична структура керованої системи, що оцінюється з цих точок зору, а також з урахуванням завдань і можливостей системи, як правило, більшою чи меншою мірою відрізняється від оптимальної.

Основною метою підсистеми, що управляє, виходячи з існуючої (в даний момент) структури, є створення умов для максимально ефективної роботи керованого об'єкта по виконанню як поточних, так і перспективних завдань як складова частина всього народногосподарського комплексу. Цій меті повинна бути підпорядкована і структура підсистеми, що управляє.

Звідси витікає необхідність досягнення максимальної ефективності функціонування ВЕС та розвитку структури його виробничої бази з урахуванням інтересів усього суспільства. Це дозволить добитися оптимуму в досягненні загальних і приватних цілей (в їх розвитку), в соціально-економічному розвитку виробничих і територіальних комплексів, у постійному поліпшенні навколишнього середовища.

При такому способі створення і вдосконалення структури системи, що управляє, можна добитися різних модифікацій взаємозв'язків між існуючими виробничими (або іншими) потужностями. Залежно від потреб і умов оптимізації їх функціонування з декількох територіально відособлених виробничих потужностей можна створити або один відносно самостійний об'єкт (з однією ланкою управління), або декілька самостійних об'єктів (кожен зі своєю ланкою управління), а також їх різні комбінації.

На стадії прикладних досліджень та розробок результатом, інновацією є нове технічне вирішення, а на стадії дослідного виробництва – дослідний зразок чи експериментальна партія виробу. Потім здійснюються маркетингові дослідження, і на стадії комерційного виробництва новинку можна вважати нововведенням. Проте на будь-якому етапі інновація може бути товаром в умовах поділу праці між економічно самостійними суб'єктами. Ринковий етап охоплює реалізацію, розширення ринку, зрілість продукту та спад. Але, на відміну від науково-технічного прогресу, інноваційний процес не закінчується впровадженням нової продукції, послуги чи технології. Він не переривається і після впровадження, адже, поширюючись, новинка вдосконалюється та набуває важливих споживчих властивостей.

Крім того, радикальні новації та скорочення періоду досліджень і розробок змінили межі між видами наукової діяльності і ускладнили процес НДДКР. Цьому сприяла й поява нових сфер досліджень. Так, у біотехнології та нових матеріалах постійно йде зміна чітких меж фундаментальних і прикладних досліджень та розробок.

Необхідно зазначити питання вибору тематики прикладних досліджень як одну з головних проблем, що зумовлюють низьку ефективність інноваційних процесів у промисловості. Досвід роботи вітчизняних підприємств показує, що більшість розгорнутих тематик НДДКР не були завершені, а їх результати не були впроваджені. Очевидно, що це є однією з причин, за якої керівництво підприємств у даний час не розглядає НДДКР як обов'язковий елемент повсякденної діяльності. До того ж, етап прикладних науково-дослідних робіт носить високий ступінь невизначеності, а значить і високий ризик неотримання доходів у майбутньому.

Без сумніву, розгортання масштабних інноваційних проектів для більшості вітчизняних промислових підприємств є на сьогодні неможливим через вищезазначені причини. Отже, інновація пов'язує різні за характером і методами управління сфери господарської діяльності: науку, виробництво, інвестиції, збут продукції. Крім того, вони визначають сутність та специфіку інноваційних процесів і, відповідно, особливості управління ними. У процесі створення організаційно-економічного механізму управління необхідний облік кількості та особливостей нововведень, які утворюють ці процеси. Тому класифікація інновацій є важливим етапом їх аналізу. Необхідність систематизації обумовлює комплексний характер інновацій, їхню багатогранність, різноманітність сфер і методів використання. Питання їх типології дуже важливі як для теорії, так і для практики менеджменту. Класифікація інновацій за різними групами не тільки конкретизує структуру об'єкта, а й виявляє в ньому проблемні зв'язки. Вітчизняні і зарубіжні дослідники висловлюють широке коло думок щодо структури сукупності інновацій, складу та характеристики класифікаційних ознак.

Бібліографічні посилання і примітки

1. Докієнко Л.М. Удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю підприємства на базі модифікації системи його інформаційного забезпечення / Л.М. Докієнко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – 2003. – Вип. 68. – С. 71–76.
2. Економічна енциклопедія. – К.: Академія, 2000. – 656 с.
3. Ильяшенко С.Н. Инновационное развитие субъекта хозяйственной деятельности / С.Н. Ильяшенко // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – Вип. 1. – Суми: СумДУ, 2006. — 258 с.
4. Кизим Н.А. Концентрация экономики и конкурентоспособность стран мира: монография / Н.А. Кизим, В.М. Горбатов. – Х., 2005. – 216 с.
5. Клебанова Т.С. Моделирование экономической динамики: учебное пособие / Т.С. Клебанова, Н.А. Дубровина, О.Ю. Полякова / М-во образования и науки Украины; Харьков. нац. экон. ун-т. – 2-е изд., стереотип. – Х.: ИД Инжэк. – 2005. – 244 с.
6. Пушкарь А.И. Антикризисное управление: стратегии, модели, механизмы: монография / А.И. Пушкарь, А.Н. Тридед, А.Л. Колос. – Х.: ХГЭУ, 2001. – 452 с.
7. Развитие: Большая Советская Энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://slovari.yandex.ru/dict/bse/article/00064/74100.htm>
8. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают / Р. Фостер. – М.: Прогресс, 1987. – С. 27–28.
9. Фатхутдинов Р.А. Разработка управленческих решений / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ИНТЕЛ-СИНТЕЗ, 2005. – 448 с.

Надійшла до редколегії 28.04.2010.